



www.oversattarlexikon.se



Lördag den 26 november 2016

Den andra halvan av nationallitteraturen

Om översättningarnas plats i svensk litteratur-, språk- och kulturhistoria

En konferens anordnad av Svenskt översättarlexikon, Tolk- och översättarinstitutet och Institutionen för kultur och estetik vid Stockholms universitet

ABSTRACTS

Lars Wollin

lars.wollin@gmail.com

Den osedda doktrinen. Om att skriva en svensk översättningshistoria

Birgitta Trotzigs formulering ”den andra halvan av nationallitteraturen” påminner oss om något väsentligt. Översättning är alltid ”den andra halvan” av något. Helheten uppfattas då gärna som ”litteraturen”, oftast begränsad till ”skönlitteraturen”, eller, som alltså i dagens evenemang, till ”nationallitteraturen”. Men helheten är ju lika mycket språket: i Sverige ett skriftspråk som under det senaste halva årtusendet långsamt och mödosamt stadgats i en rikstäckande standard.

Hur har översättare arbetat under svunna epoker, i gamla och nya genrer och texttyper? Vilka främmande idéer har de velat, och vilka har de lyckats, förmedla? Vilka formella grepp har de försökt imitera i textstruktur och stil, och med vilken framgång? Hur har språkbrukets normsystem samspelat med översättningens, på lexikal och grammatisk nivå? Vem eller vilka har styrt översättarnas verksamhet? Med vilka syften, uttalade och outtalade, har det skett och vilka effekter har det haft?

Kortast lyder frågan: i vilken utsträckning och i vilka former på skilda nivåer är dagens svenska bok- och språkkultur en historisk produkt av översättning?

Svenskt översättarlexikon belyser temat i kalejdoskopisk mångfald. Det är ett magnifikt initiativ på ett sparsamt odlat fält. Men den kronologiskt och tematiskt anlagda historiken över svensk översättning – i litteratur och språk – är som bekant ännu oskriven. Jag vill skissera några utgångspunkter och huvudlinjer i mitt eget pågående projekt kring en svensk översättningshistoria.

Hans Landqvist (Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet)
hans.landqvist@svenska.gu.se

Vilka översättare finns (ännu inte) med i Svenskt översättarlexikon? Några iakttagelser utifrån översättningssociologiska och metalexikografiska perspektiv

Översättningsvetenskapen präglas av olika teoretisk-metodiska inriktningar, vilka är mer eller mindre dominerande under olika tidsperioder. Chesterman (2009: 19) urskiljer fyra inriktningar: en textuell, en kulturell, en kognitiv och en sociologisk, alla med olika underavdelningar. I enskilda artiklar i *Svenskt översättarlexikon* (fortsättningsvis SvÖL) kan läsare finna mer eller mindre tydliga indicier på att artikelförfattare kan sägas representera olika forskningsinriktningar eller –traditioner. Enligt min mening representerar även SvÖL som helhet två traditioner inom dagens översättningsvetenskap. Som en bakgrund till min presentation på konferensen introducerar jag därför först de båda traditionerna och kopplar dem till SvÖL.

Den första traditionen är den sociologiska inriktningen inom översättningsvetenskapen, vilken i sin tur kan föras in under den övergripande traditionen Deskriptiva översättningsstudier (Descriptive Translation Studies – DTS). Forskare inom DTS kan beskrivas som att de ”betonar vikten av att förstå översättningar i deras komplexa och dynamiska sociala sammanhang, som sociala fenomen i den kultursfär där de produceras och konsumeras, som speglingar av tänkesätt i det samhälle de nya texterna skapats av och för” (Håkansson (2012: 22). En beskrivning av den översättningssociologiska inriktningen är att den kretsar ”kring frågor om hur institutionella ramar och det sociala samspillet mellan olika aktörer (ofta översättare, men även andra personer som är inblandade i något led av översättningen) påverkar såväl översättningsprocessen som de färdiga måltexterna” (Bendegard 2014: 38; jfr Wolf 2009). Enligt Chesterman (2009: 16–18) innefattar översättningssociologin tre underavdelningar: översättningarnas sociologi, översättarnas sociologi och översättandets sociologi (the sociology of translations, the sociology of translators, the sociology of translating). Den andra av underavdelningarna fokuserar på översättare som aktörer. Denna kan exemplifieras med Håkanssons (2012), Bendegards (2014) och Axelssons (2016) respektive doktorsavhandlingar, där översättare – som individer i sociala sammanhang – står i centrum.

Den andra traditionen lägger en diakron dimension till översättningsvetenskapen. Det handlar alltså om översättningshistoria, med mer eller mindre tydliga översättningssociologiska förtecken. Två exempel är *The Oxford History of Literary Translation in English Volume 1–5* (2005–, fortsättningsvis OHLT) och *Suomennoskirjallisuuden historia 1–2* (2007, fortsättningsvis SKH). De fem delarna av OHLT ska behandla området från äldsta tider till år 2000 och översättning till engelska i England, Skottland, Irland, Wales, USA, Indien och ”all other parts of the world where English became one of the languages of culture”. Begreppet ’literary’ ges en vid definition och innefattar ”something like the full range of non-technical work which has made up the reading of the literature public” (France & Gillespie 2005 etc.). SKH:s två band om den översatta finska litteraturen tar sin utgångspunkt i medeltida översättningar av religiösa texter. När den kronologiska redogörelsen når fram till 1800-talets början, ändras fokus till skönlitterära översättningar. SKH behandlar såväl högprestige- som lågprestigelitteratur och därtill litteratur för barn, tecknade serier och slagertexter ([Anonym] SKH1; Kovala et al. 2007; Kujamäki 2007).

Exempel på översättningshistoriska studier, där svenska är målspråk, erbjuder Hansson (1982) och Wollin (1998, 2007, 2011, 2013a, 2013b). Behovet av en svensk översättningshistoria påpekas av Kleberg (2011) och Wollin (2011, 2013a, 2013b) ur ett litteraturvetenskapligt respektive ett språkvetenskapligt perspektiv. Sedan 2009 finns dock SvÖL, en biobibliografisk elektronisk resurs

med ambitionen att i princip behandla ”alla betydelsefulla översättare till svenska språket [...]”, både sverigesvenska och finlandssvenska, från äldsta tid till nutid (Kleberg 2009: 179, 173).

Enligt Kleberg ([www]) uppgår antalet synliga artiklar i SvÖL till cirka 250, och flera hundra artiklar befinner sig på planeringsstadiet. Uppgifterna om antalet tänkta artiklar i databasen varierar dock från minst 500 till åtminstone 1000 (Kleberg 2013: 356; Kleberg 2011: 25). SvÖL innehåller tre typer av artiklar. Flertalet ägnas enskilda översättare. Därtill kommer tematiska artiklar om bl.a. indirekt översättning och schlageröversättning samt artiklar om priser för översättare (Kleberg [www]). Det är främst litterära översättare och deras verk som uppmärksammas, även om det finns en viss öppenhet mot andra genrer än skönlitterära (Kleberg 2009: 173, 179; Kleberg [www]). Målen för SvÖL kan sammanfattas som att databasen ska

- behandla betydelsefulla översättare till svenska, både sverigesvenska och finlandssvenska,
- behandla översättare verksamma under alla tidsperioder,
- behandla både kända och okända översättare,
- behandla skönlitterära översättare liksom översättare verksamma inom andra områden (essäistik, filosofi, populärvetenskap, barnböcker) samt
- synliggöra översättare och deras betydelse i samhället (Kleberg 2009, 2011, 2013, [www]).

Genom de tre typerna av artiklar och målen kan SvÖL som helhet sägas illustrera de båda beskrivna traditionerna.

I Landqvist (2014) presenterar, granskar och diskuterar jag den version av databasen som var tillgänglig i april 2014. En utgångspunkt är Svensén (2004), som uppmärksammar frågor som är relevanta för såväl ordböcker som uppslagsverk, nämligen (1) vilken information som ska ingå på makro- och mikronivå samt (2) hur den utvalda informationen ska struktureras och presenteras (jfr Svensén 2004: 79). I Landqvist (2014) behandlas både (1) och (2) i relation till ambitionerna att SvÖL ska

- täcka alla tidsperioder,
- behandla alla betydelsefulla översättare till svenska – under jämförelse med uppgifter om ett antal kvinnliga översättares insatser under en del av 1800-talet (Furuland 2007: 441–455) samt
- behandla såväl sverigesvenska som finlandssvenska översättare.

I min presentation på konferensen redovisar jag en studie av SvÖL i den version som är tillgänglig i augusti 2016. Utgångspunkten är de följande tre frågorna:

- (1) I vilken omfattning behandlas översättare som är verksamma före respektive efter år 1800?
- (2) I vilken omfattning behandlas kvinnliga översättare?
- (3) I vilken omfattning behandlas finlandssvenska, alternativt finländska, översättare?

Resultaten jämförs med resultaten för den version av databasen som granskas i Landqvist (2014). Därtill diskuterar jag övergripande urvalsfrågor för översättningshistoriska översiktsverk, främst utifrån OHLT och SKH.

Med tanke på studiens inriktning och forskningsfrågor hör den hemma inom översättningssociologins område. Studien anknyter dessutom till metalexikografins område, dvs. lexikografi som ägnas ”undersökning och utveckling av teorier rörande ordböckers tillkomst, egenskaper, ändamål och

användning” (Svensén 2004: 3). Ordet ”lexikon” kan ha både betydelsen ’ordbok’ och betydelsen ’uppslagsbok, encyklopedi’. Men gränsen mellan ordböcker och uppslagsböcker är inte så skarp (Svensén 2004: 5–6; jfr även Svensén 2004: 353–362 om encyklopedisk information i ordböcker). Därmed kan ett metaperspektiv anläggas inte bara på lexikografiska verk utan också på encyklopediska som SvÖL (jfr Bergenholtz & Malmgren 2007: 2).

Referenser

- [Anonym] SKH1 = Toimitusperiaatteista [Om redaktionsprinciper]. I: SKH1, 12.
- Axelsson, Marcus 2016. ”Kalla mig inte mamsell!”. *En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 96. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bendgard, Saga 2014. *Begriplig EU-svenska? Klarspråksarbetets förutsättningar inom den interinstitutionella översättningsprocessen*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 89. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bergenholtz, Henning & Sven-Göran Malmgren 2007. Nutidens och framtidens lexikon och encyklopedier. I: *LexicoNordica* 14, 1–7.
- Chesterman, Andrew 2009. The Name and Nature of Translator Studies. I: *Hermes. Journal of Language and Communication Studies* 42, 13–22. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen <http://download1.hermes.asb.dk/archive/download/Hermes-42-2-chesterman_net.pdf>.
- France, Peter & Stuart Gillespie 2005 etc. General Editors’ Foreword. I: OHLT 1–4, [1].
- Furuland, Gunnel 2007. *Romanen som vardagsvara. Förläggare, författare och skönlitterära häftesserier i Sverige 1833–1851 från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*. Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 53. Stockholm: LaGun.
- Hansson, Stina 1982. ”Afsatt på swensko”. *1600-talets tryckta översättningslitteratur*. Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 5. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Håkanson, Nils 2012. *Fönstret mot öster. Rysk skönlitteratur i svensk översättning 1797–2010, med en fallstudie av Nikolaj Gogols svenska mottagande*. Avhandling i slaviska språk vid Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet. Stockholm: Ruin.
- Kleberg, Lars 2009. Att göra översättningar synliga. Om översättningshistoria och databasen Svenskt översättarlexikon. I: Jansson, Erland (red.), *En bok om böcker och bibliotek tillägnad Louise Brunes*. Huddinge: Södertörns högskola, 173–186.
- Kleberg, Lars 2011. Översättningens osäkra plats i den svenska litteraturhistorien. I: Ljung, Per-Erik (red.), *Transformationer. Valda texter från International Association of Scandinavian Studies (IASS) 28:e konferens i Lund 2010*. CSS Acta Series I. Lund: Centre for Scandinavian Studies Copenhagen–Lund (CSS), 13–29.
- Kleberg, Lars 2013. Litterärt översättarseminarium och Svenskt översättarlexikon. Erfarenheter från Södertörns högskola. I: *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri utgiven av Letterstedtska föreningen* 89, 349–358.
- Kleberg, Lars [www]. Om Svenskt översättarlexikon. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen www.oversattarlexikon.se/artiklar/om_svenskt_oversattarlexikon
- Kovala, Urpo, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki & H. K. Riikonen 2007. Esipuhe [Förord]. I: SKH1, 9–11.
- Kujamäki, Pekka 2007. Esipuhe [Förord]. I: SKH2, 8–11.

- Landqvist, Hans 2014. Pionjärprojekt om svenska översättare. I: *LexicoNordica* 21, 311–329.
- OHLT1 = Ellis, Roger (ed.) 2008. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 1 To 1550*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT2 = Braden, Gordon, Robert Cummings & Stuart Gillespie (eds) 2010. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 2 1550–1660*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT3 = Gillespie, Stuart & David Hopkins (eds) 2005. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 3 1660–1790*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT4 = France, Peter & Kenneth Haynes (eds) 2006. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 4 1790–1900*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- OHLT5 = Venuti, Lawrence (ed.) und. arb. *The Oxford History of Literary Translation in English. Volume 5 1900–2000*. Oxford etc.: Oxford University Press.
- SKH1 = Riikonen, H. K., Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskijallisuuden historia 1*. SKS 1084. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKH2 = Riikonen, H. K., Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskijallisuuden historia 2*. SKS 1112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 8–11.
- Svensén, Bo 2004 [1987]. *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 omarb. o. utök. uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- SvÖL = *Svenskt översättarlexikon*. Södertörns högskolebibliotek. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen www.oversattarlexikon.se
- Wolf, Michaela 2009. The Implications of a Sociological Turn – Methodological and Disciplinary Questions. I: Pym, Anthony & Alexander Pereskrestenko (eds), *Translation Research Projects 2*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgil, 73–79. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen <http://isg.urv.es/publicity/isg/publications/trp_2_2009/TRP_2_may_3.pdf>.
- Wollin, Lars 1998. Från Heliga Birgitta till Barbara Cartland. Kring den svenska översättningens språkhistoria. I: Kleberg, Lars (red.), *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Stockholm: Natur & Kultur, 62–91.
- Wollin, Lars 2007. Öfversättaren i det nittonde seklet. I: Lindqvist, Yvonne (red.), *Gränslösa texter. Perspektiv på översättning*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 38. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 163–194.
- Wollin, Lars 2011. Imperialism och xenofobi – eller ett öppet system? Kring ett brytningskede i den svenska översättningens språkhistoria. I: Holmberg, Claes-Göran & Per-Erik Ljung (red.), *IASS 2010 Proceedings. Föredrag vid den 28:e studiekonferensen i International Association of Scandinavian Studies (IASS) i Lund 3–7 augusti 2010*. Tillgänglig 2016-08-17 på adressen <<http://cts.lub.lu.se/ojs/index.php/IASS2010/issue/archive>>.
- Wollin, Lars 2013a. Att översätta är nödvändigt. Kring halva nationallitteraturen i svensk och nordisk språk- och kulturhistoria. I: *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri utgiven av Letterstedtska föreningen* 89, 321–333.
- Wollin, Lars 2013b. Den svenska översättningskulturen – hur gammal är den? I: *Från ett språk till ett annat. Om översättning och tolkning*. Språkrådets skrifter 15. Stockholm: Språkrådet & Norstedts, 22–31.

Johan Franzon (Helsingfors universitet)

johan.franzon@helsinki.fi

Schlager och populärmusik. Den lättfärdigaste översättningsgenren?

Nu för tiden utgörs långt mindre än hälften av den svenska populärmusikmarknadens utbud av översättningar. Hur var det förr? Till att börja med var det en svåravgränsbar verksamhet. Att resa med Stina i en roddbåt till Kina är inte riktigt detsamma som att vara ”On a slow boat to China”. Ser man noga på ”Regnet det bara öser ner” upptäcker man att i själva verket bara några enstaka ord är tagna från ”Raindrops keep fallin’ on my head”, omstuvade i en konstig klagovisa. Och vad är det när ”Jolene” på svenska handlar om (Tomas) ”Brolin” – ett slags översättning i form av parodi (men inte på Dolly Parton)?

Schlageröversättning har inte ägnats mycket vetenskapligt intresse, men det har uppmärksamats; till exempel Peter Low (2013) vill dela in måltexterna i tre: ”translations, adaptations, and ’replacement texts’”. Det går att göra en mer precis beskrivning med stöd av empirisk utforskning. Jag har en korpus bestående av 209 svenska målsångtexter byggda på källsånger med musik av sju framstående engelskspråkiga populärkompositörer, täckande nästan ett sekel: Ray Henderson/Bud DeSylva, Jerome Kern, Frank Loesser, Mike Stoller/Jerry Leiber, Burt Bacharach, Dolly Parton och Sting. Materialet verkar sönderfalla i sex skilda metoder: nära-nog-översättning (95 st.), perspektivbytesöversättning (26 st.), poängtransponering (30 st.), enstaka-ord-bygge (19 st.), fonetisk kalke-ring (10 st.) och helt ny textskrivning (29 st.). Benämningarna är mina, och jag har inga anspråk att de ska bli allmänt spridda, men exakta definitioner möjliggör närmare karakteristik av populärmusikaliskt översättande, som det ibland sägs förvirrande och motstridiga saker om.

Trots detta styrda urval möjliggörs också ett slags överblick över den svenska populärmusikimportens olika stilar, syften, epoker och arenor under 1900-talet – de omfattar utöver not- och skivutgivning till exempel teateröversättningar, krogshower och snapsvisor. En litteraturvetenskaplig koppling görs lättast genom att gå bakåt i tiden och se hur sångöversättning länge verkar ha gjorts på fri strategi (medeltida ballader). För översättningsvetenskapens del är det lättfärdigt att föreslå nya termer, när där redan finns ett överskott av sådana. Men schlager är också en lättfärdig genre, där sångtextförfattare tar lätt på det som översättare tar på allvar: troheten. Därför kan en närmare utforskning tillföra något nytt. Och intresset för sångöversättning är under påtaglig tillväxt, att döma av de publikationer som nyligen gjorts och görs: Susam-Saraeva (2015), Apter & Herman (2016), Low (2017).

Referenser

Apter, Ronnie & Herman, Mark, *Translating for Singing. The Theory, Art and Craft of Translating Lyrics*, London m.fl.: Bloomsbury, 2016.

Franzon, Johan, ”Schlageröversättning”, *Svenskt översättarlexikon*, (red.) Lars Kleberg & Nils Håkanson, Stockholm: Södertörns högskola 2014. [<http://www.oversattarlexikon.se/artiklar/Schlageroversattning>]

Franzon, Johan, ”Från ’hattar ska rulla’ till ’tända en feting’. Svensk musikalöversättning” i *Det sjungna ordet: forskningsperspektiv på mötet mellan text, musik och framförande*, (red.) Karin Strand & Viveka Hellström, Stockholm: Musikverket, 2016. [<http://musikverket.se/svensktvisarkiv/files/2016/08/Det-sjungna-ordet-konferensrapport.pdf>]

Low, Peter, ”When Songs Cross Language Borders. Translations, Adaptations and ‘Replacement

Texts” i *The Translator* 2:2013.

Low, Peter, *Translating Song. Lyrics and Texts*, New York: Routledge, 2017.

Susam-Saraeva, Şebnem, *Translation and Popular Music. Transcultural Intimacy in Turkish-Greek Relations*. Oxford m.fl.: Peter Lang, 2015.

Gunnel Furuland

gunnel.furuland@tele2.se

Översättningshistoria – en spegling av bokmarknadens förändringar

Under ett antal år har jag författat 18 artiklar för Svenskt översättarlexikon. De översättare som lyfts fram i mina artiklar har främst verkat under 1800-talet med tonvikt på olika decennier och litterära konjunkturer. När man undersöker en översättares gärning bildar utgivningsdetaljer och språkval pusselbitar till förlagshistorien och den litterära smaken. Översättaren blir ur ett litteratursociologiskt perspektiv en central aktör i bokproduktionen. Med ett begrepp som ”publikationskontext” kan man på bredden lyfta fram och analysera översättningarnas betydelse på den svenska litterära scenen. De översatta verken speglar ofta utgivningsstrategier och författarskap som numera är tämligen obekanta. Genom att utgå från översättaren som aktör och inte bedöma litteraturhistorien från litteraturkritikerns och den litterära kanonbildningens synvinkel får man nya ingångar till bokmarknaden. Infallsvinkeln speglar både den litteratur som varit mycket spridd kvantitativt, men också den litteratur som blivit marginaliserad.

Cecilia Schwartz (Romanska och klassiska institutionen, Stockholms universitet)

cecilia.schwartz@su.se

Från Nuoro till Stockholm: Grazia Deleddas författarskap ur ett transnationellt nätverksperspektiv

Intresset för Grazia Deleddas författarskap var mycket stort runt om i Europa under 1900-talets två första decennier, såväl bland läsare som kritiker. 1926 erhöll hon, som andra kvinna i världen, Nobelpriset i litteratur. Hur lyckades denna författare från Italiens periferi – Nuoro på Sardinien – nå så långt utanför sin geografiskt och estetiskt marginaliserade position? *Ett* svar på den frågan får man om man analyserar de nätverk av litteraturförmedlare som på olika sätt ägnade sig åt den internationella lanseringen och konsekvreringen av Deledda. Studier av litterära texters transnationella förflyttning gör ofta gällande att de sprids i en viss ordning och med hjälp av insatser av enskilda välrenommerade litteraturförmedlare. Dessutom hävdas inte sällan att perifera språkområden – som den svenska och italienska – importerar litteratur från varandra om den först har passerat något av de centrala språkområdena. Genom att tillämpa ett nätverksperspektiv kompliceras och nyanseras bilden av detta förlopp väsentligt, vilket fallet Deledda illustrerar.

Med sina porösa gränser är den litterära världen lämplig att analysera ur ett nätverksperspektiv (Buzelin & Folaron 2007), inte minst som det framhäver den internationella litteraturproduktionens kollektiva och icke-linjära sida. Jag kommer visa att det i Deleddas fall fanns flera olika typer av

nätverk som ägnade sig åt att introducera, översätta och ge ut hennes romaner samtidigt på olika håll i Europa. I dessa nätverk fanns dessutom interkulturella aktörer som kan sägas ingå i ett transnationellt nätverk (cfr. Pym 2007).

Nätverksanalys har ställts i kontrast till Bourdieus fältteori, men Sapiro (2003) har visat att de kan kombineras om nätverksanalysen används som en metod för att utforska det litterära fältet. Min analys hämtar inspiration såväl från SNA (Social Network Analysis) som ANT (Actor-Network Theory) och är ett försök att tillämpa dessa på ett traditionellt litteraturhistoriskt material.

Raoul J. Granqvist

raoul.granqvist@gmail.com

Hur andra halvan av nationallitteraturen blir/kan bli nationalistisk litteratur. En postkolonial synvinkel

”Och jag betonar verkligen nationalistisk avart, som inte är detsamma som nationalism.”

“I shall stress this -- any nationalist drift, which is not the same thing as nationalism.” (<http://sv.bab.la/lexikon/svensk-engelsk/nationalistisk>)

Den översättandets synvinkel, den postkoloniala, som det här handlar om har sitt säte, självklart nog (fast det behöver det inte vara), i postkolonial litteratur, i litteraturer som saknar centra, är plurala, hybrida. De är i själva verket sina egna översättningar. Postkolonial litteratur befinner sig därmed precis så långt ifrån västerländska föreställningar om det unika originalet och författaren som självupptagen bohem – stommen i översättningens traditionella dramaturgi – som bara en skamlös parodi av dem kan lösgöra. En sådan parodi letar sig in i begrepp kring repetitiva binära dikotomier, trohetens värdesystem (ömsesidighet), språk som imperial, patriarkal makt, ortodoxa regelsystem (’romanen’). Det bästa sättet att förhålla sig till det originella (Edward Said) är inte att leta efter de ’första’ fenomenen utan att studera duplicering, parallellism, symmetri, parodi, upprepning, och ekon av dem. Att identifiera A för att i en översättning skapa en allians (kallas för ’bro’) med B är lika meningslöst som att fråga sig ’när såg jag solen första gången.’ Hos Ngugi wa Thiong’o, Chinua Achebe, Nuruddin Farah (dem vars svenska översättningar jag kommer att diskutera) är det över-satta redan är översatt av någon annan och ytterligare av en annan innan, från någonstans, någon gång. Vad sker då en utanförvarande, svensk översättare, tar sig an en två- eller trespråkig afrikansk ’roman’ på engelska dränkt i lager av röster och ekon av röster? Jo, det går illa, kan gå illa. Den afrikanska texten anpassas till enspråkig nationalistisk.

Mats Malm (Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet)

mats.malm@lir.gu.se

Forskning om översättningar med digitala metoder och material

Litteraturbanken.se tillgängliggör svensk skönlitteratur för forskning, utbildning och den breda allmänheten. Fokus ligger i hög grad på klassiker, men ambitionen är att erbjuda ett brett urval som

inte bara speglar kanon utan breddar vår tillgång till och förståelse av det litterära kulturarvet – och i slutändan gör det möjligt att skärskåda de mekanismer som påverkat kultur och kanon. Urvalet är också bredare än skönlitteratur i vanlig mening, och inbegriper mer och mer andra humanistiska verk.

En given del av ambitionerna är översättningar både till och från svenska. Översättningar som Bibeln, Psalmboken, Hagbergs renderingar av Shakespeare bland mycket annat är förstås centrala delar av den svenska litteraturen, och jämförelse av olika översättningar av samma verk är ett centralt sätt att tydliggöra kulturella strömningar och tendenser. Vi börjar nu förbereda redskap för maskinell bearbetning av översättningar, med ambitionen att utveckla nya sätt att förena kvantitativ och kvalitativ forskning kring relationen mellan texter och inte minst mellan översättningar och original, och mellan översättningar och andra översättningar.

Presentationen kommer att beskriva våra ambitioner och pågående arbete kring hur texter och tankar genljuder i den svenska litteraturen.